

**ULUSLARARASI UZAY İSTASYONUNA İLİŞKİN ANLAŞMADA PATENT HUKUKU ALANINDAKİ
KANUNLAR İHTİLAFI KURALI ***

**THE RULE OF CONFLICTS OF LAW REGARDING PATENT LAW IN THE INTERNATIONAL SPACE
STATION AGREEMENT**

Dr. Tuğrul ÇAKIR**

ÖZ

Uzay çağının başındaki durumdan farklı olarak, özel kişiler, uzay faaliyetlerinin ticarileşmesiyle, uzayda daha etkin bir rol oynamaktadır. Uzayda değişen bu bağlamın sonuçlarından birisi patent haklarının korunması hususudur. Uzay alanında görülen en önemli iş birliği örneklerinden birisi olan Uluslararası Uzay İstasyonu (UUI), mikrogravital koşullarda deneylerin yapılmasına olanak vermektedir. Bu noktada ortaya çıkan sorun UUI'de yapılan veya kullanılan buluşlar dolayısıyla hangi patent hukukunun uygulanacağıdır.

Anahtar Kelimeler: uluslararası uzay istasyonu, patent hukuku, uygulanacak hukuk.

ABSTRACT

In contrast to the beginning of the space age, private entities now play a central role in space operations under the influence of commercialization of space activities. The changing context of space has raised the issue of protecting patent rights. The International Space Station (ISS), one of the most important examples of international cooperation in the space field, allows certain scientific experiments to be carried under micro gravity conditions. The question posed here is: which patent law is applicable to protect an invention made or used on board the ISS?

Keywords: international space station, patent law, applicable law.

* (Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 04.06.2019 / Kabul Tarihi: 15.10.2020).

** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, (tcakir@ybu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9360-9098).

I. GİRİŞ

1980'li yıllardan bu yana özel kişiler uzay faaliyetleri kapsamındaki etkinliklerinden dolayı kendilerinden söz ettirmektedir. Özel kişilerin bu kapsamda oynadıkları rol ABD'de başlayan bir akım olan *New Space* çerçevesinde daha da güçlenmektedir. Uzayın keşfinin ilk dönemlerinde, özel kişiler uzay faaliyetlerinin gelişmesine çok sınırlı bir katkı vermiş olsalar da bugün uzay sahnesinin esaslı bir aktörü haline gelmişlerdir.

Bununla birlikte, özel kişiler tarafından yürütülen uzay faaliyetleri devletlerin kontrolünde yapılmaktadır. Devletler uzay alanındaki özel faaliyetlerin ekonomik anlamda büyük getirisi olduğunun farkında oldukları için özel sektörlerini koruyucu ve güçlendirici adımlar atmaktadır. Bu bağlamda en önemli müdahale uluslararası alanda sorumlulukları olmayan özel kişilerin ulusal düzeyde sorumluluk alanının maddi olarak daraltılması noktasında gerçekleşmektedir¹. Devletlerin attıkları diğer koruyucu adımlardan birisi de özel kişilerin fikri haklarının korunması alanında ortaya çıkmaktadır.

Uzay alanında yapılan yüklü miktardaki yatırımların geri dönüşünün alınmasının uzun yıllar gerektirdiğini hatırlatmak yerinde olacaktır². Bu uzun süreç içerisinde özel kişilerin fikri haklarının korunarak, hukuki emniyet içerisinde olmalarının sağlanması büyük önem taşımaktadır³. Bu nedenle, diğer alanlarda olduğu gibi uzay alanında da özel sektörün gelişmesi, fikri hakların korunmasından geçmektedir. Gerçekten, fikri hakların etkili bir şekilde korun-

masıyla, ülkedeki ekonomik gelişimin sağlanması arasında doğrudan bir bağdan söz edebiliriz.

Uluslararası Uzay İstasyonu'nun sunduğu fiziksel olanaklar, buluşların ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, İstasyon'da ya patentlenebilir bir keşif yapılabilir ya da Dünya'da yapılan bir keşif uzayda kullanılabilir, test edilebilir⁴. İstasyon'da gerçekleştirilen faaliyetler genel olarak insan fizyolojisi, ilaç yapımı, biyoloji, fizik ve tıp alanlarında yoğunlaşmaktadır⁵. Bununla birlikte, bu faaliyetlerin maliyeti oldukça yüksektir ve bu nedenle yapılan harcamaların devletler tarafından kısılması zorunluluğu doğmuştur⁶. Uzay İstasyonu'ndaki faaliyetlerin ticarileşmesi de tam da bu noktada bir çözüm olarak nitelendirilebilir⁷.

İstasyon'un uluslararası yapısı nedeniyle, İstasyon'da ortaya çıkan veya kullanılan buluşlara uygulanacak hukuk konusu önemli bir meseledir. Bu konu Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma'nın⁸ 21. maddesinde ele alınmıştır. Bu Anlaşma, uluslararası hukuka uygun bir şekilde, sivil bir uzay istasyonunun oluşturulmasından kullanımına kadar birçok meseleyi ele alarak taraflar arasındaki uluslararası iş birliğinin çerçevesini oluşturmayı amaçlamaktadır (madde 1). Anlaşma'ya taraf olanlar şu şekilde sıralanabilir: Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu, Kanada, Japonya ve Avrupa

¹ Fransa örneğinde devlet garantisi konusunu ele aldığımız çalışma için genel olarak bkz. **Cakir**, Tuğrul (2017) "La Garantie de l'État dans la Loi Française Relative aux Opérations Spatiales: un Atout de la Politique Juridique de la France?", *Zeitschrift für Luft-und Weltraumrecht (Alman Hava ve Uzay Hukuku Dergisi)*, 66/1, s.104-112.

² **Luxenberg**, Barbara/ **Mossinghoff**, Gerald J. (1985) "Intellectual Property and Space Activities", *Journal of Space Law*, Vol. 13/1, s.8.

³ **Hoover**, Roger K. (1983) "Law and Security from the Viewpoint of Private Industry", *Journal of Space Law*, Vol.11/1-2, s.122.

⁴ **Balsano**, Anna Maria/ **de Clercq** Aude (2004) "The Community Patent and Space-Related Inventions", *Journal of Space Law*, Vol.30/1, s.2.

⁵ **Balsano/ de Clercq**, s.2.

⁶ **Sattler**, Rosanna (2003), "US Commercial Activities aboard the International Space Station", *Air & Space Law*, Vol. xxviii/2, s.67.

⁷ **Sattler**, s.68.

⁸ Agreement among the government of Canada, governments of member states of the European Space Agency, the government of Japan, the government of the Russian Federation, and the government of the United States of America concerning cooperation on the civil international space station, Washington'da 29 Ocak 1998 günü imzalanmış ve 27 Mart 2001'de yürürlüğe girmiştir. Anlaşma'ya bu adresten ulaşılabilir: https://www.unoosa.org/pdf/lm-ted/c2/AC105_C2_2013_CRP24E.pdf son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

Uzay Ajansı⁹. Uzay İstasyonu'nun uzayda birleştirilme süreci 1998 yılında başlamış ve 2012 yılında İstasyon tamamen operasyonel hale gelmiştir¹⁰. İstasyon dışarıdan tek bir uzay cisimi gibi görünse de aslında Anlaşma'ya taraf olanlara ait birbirine bağlı modüllerden oluşan karmaşık bir yapıya sahiptir.

Anlaşma kapsamında fikri mülkiyet kavramından ne anlaşıldığı konusunda bir açıklık getirmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda, Anlaşma'nın 21. maddesinin ilk fıkrası uyarınca, fikri mülkiyet kavramı, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Kurucu Sözleşmesi'nin¹¹ 2. maddesinde düzenlendiği şekilde anlaşılmalıdır. Bu maddeye göre "fikri mülkiyet" kavramından şu husus anlaşılır : "-edebi, artistik ve ilmi eserlere, -sanat yorumcularının eserlerine ve icracı sanatçıların eserlerine, fonogramlara ve radyo yayınlarına, -insani (insan eliyle yapılan) faaliyetin her sahasındaki ihtirallara, -ilmi keşiflere, -sınai resim ve modellere, -fabrika, ticaret ve hizmet markalarına, ticari unvan ve adlandırmalara, -gayri kanuni rekabete karşı himayeye ilişkin haklar ve sınai, ilmi, edebi ve artistik sahalarda fikri faaliyete ilişkin tüm haklar." Yukarıda bahsedilen fikri mülkiyet kavramından Uzay İstasyonu kapsamındaki önemi nedeniyle yalnızca patent konusu bu çalışmada ele alınacaktır¹².

Patentten doğan hak sahibine inhisari bir istifade yetkisi sağlar, mutlak ve süreyle bağlıdır ve de devir/feragat konusu olabilir¹³. Patent sahibinin izni olmadan, buluşun üçüncü kişiler tarafından kullanılması, üretimi ve satışı patent hakkına tecavüz olarak kabul edilir. Bu durumda, patent sahibi, saldırının ortadan kaldırılmasını ve oluşan zararının giderilmesini talep edebilir¹⁴. Ancak, patent haklarının korunması mülkiyet prensibine tabidir¹⁵. Kısacası, patent hakları prensip olarak tescil edildikleri ülkelerde korunur. Bir patentin başka bir ülkede korunması milletlerarası veya iki taraflı bir anlaşma ile mümkün olur¹⁶. Mülkiyet prensibinin uluslararası bir alan olan uzayda nasıl uygulama bulacağı konusu önemli bir sorunsal oluşturmaktadır.

Bu noktada, öncelikle uzay hukukunun genel prensiplerinden biri olan uzay cisimlerinin tescilini ve hukuki sonuçlarını ele alacağız (II). Daha sonra, Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma'yla ortaya konan özel rejiminin incelemesini yapacağız (III). Son olarak, Anlaşma'ya taraf olan Avrupa Uzay Ajansı'nın devlet olmayışından doğan uygulamadaki farklılıklar üzerine yoğunlaşacağız (IV).

II. UZAY CİSİMLERİNİN TESCİLİ VE TESCİLİN HUKUKİ SONUÇLARI

27 Ocak 1967 tarihli Uzay Anlaşması'nın¹⁷ 1. maddesine uygun olarak, uzay hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün devletlerin keşfi ve kullanımına açıktır. Bu prensibin tamamlayıcısı olan bir diğer prensip uzayın sahiplenilemezliğidir (*non approp-*

⁹ Avrupa Uzay Ajansı'nın bütün üyeleri Uzay İstasyonu'na ilişkin Anlaşma'ya taraf değildir. Avrupa Uzay Ajansı'na üye olup Uzay İstasyonunu'na ilişkin Anlaşma'ya taraf ülkeler şu şekildedir: Almanya, Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa, Norveç, Hollanda, Birleşik Krallık, İsveç ve İsviçre.

¹⁰ Geçmişteki diğer uzay istasyonu örnekleri için genel olarak bkz. **Dunk**, Frans von der (1991) "Pandora's Box? The Basic Legal Framework for Doing Business with a Space Station: An Inventory of Problems", *Legal Aspects of Space Commercialization*, s.114-115; **Matte**, Nicolas Mateesco (1985) "Space Stations: A Peaceful Use for Humanity", *10 Annals Air & Space L.*, s.417-451.

¹¹ Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Kurucu Sözleşmesi, 14 Temmuz 1967 tarihinde Stockholm'de imzalanmıştır. Sözleşme'ye buradan ulaşılabilir: https://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=283854 son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

¹² Patent dışındaki diğer konular hakkında bkz. **Balsano A.M./ Wheeler J.** (2006) "The IGA and ESA: Protecting Intellectual Property Rights in the Context of ISS Activities": *Dunk F.G. von der / Brus M.M.T.A. (editörler), The International Space Station Commercial Utilisation from a European Legal Perspective*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, s.71-76.

¹³ **Kaya**, Arslan (1997) "Türk Hukukunda Patentten Doğan Haklar", *İHFMC: LV-S 4*, s.175-178.

¹⁴ **Noyan**, Erdal (2015), *Patent Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, s.579 vd.

¹⁵ **Kaya**, s.194-195.

¹⁶ **Kaya**, s.194-195.

¹⁷ 27 Ocak 1967 tarihli, Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma. Anlaşma'ya buradan ulaşılabilir: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html> son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

riation principle)¹⁸. Bu prensibe uygun olarak, uzay “herhangi bir suretle milli iktisaba konu olamaz”. Bu kural sadece devletleri değil özel kişileri de bağlar; çünkü özel kişilerin faaliyetleri Uzay Anlaşması’nın 6. maddesi kapsamında milli faaliyet kavramı kapsamında değerlendirilir. Devletler ulusal faaliyetlerinin uluslararası hukuka uygun olmasını sağlamak zorundadır.

Uzay hiçbir devletin üzerinde mutlak bir egemenlik iddiasında bulunamayacağı bir uluslararası alan statüsündedir. Yani uzayda ülkesel yargı yetkisinin (*territorial jurisdiction*) kullanılmasından bahsedemeyiz. Ancak, uzayda egemenlik kavramının tam olarak yok sayılması durumu söz konusu değildir. Zira, uzayda göreceli olarak var olan egemenliklerden bahsedebiliriz¹⁹.

Devletler, kendi vatandaşları ve tescil ettikleri araçlar/cisimler üzerinde sınırları dışında da yetki sahibidirler (*personal jurisdiction*)²⁰. Bu vesileyle, devletlerin egemenliklerinin kısmen de olsa uzayda tezahüründen bahsedebiliriz²¹. Eksik olan egemenliklerin bir arada uzayda var olabilmelerini sağlayabilmek adına, uzay özgürlüğü prensibine birtakım kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamalardan bir tanesi de uzaydaki düzenin devamlılığını sağlamak adına uzay cisimlerinin tescili zorunluluğudur.

12 Kasım 1974 tarihli Tescil Sözleşmesi²² Uzay Anlaşması’nın VIII. maddesinin uygulamaya konmuş halidir. Bu Sözleşme’yle birlikte Birleşmiş Milletler nezdinde tutulan uluslararası bir sicil oluşturulmuş (madde III) ve de devletlere ulusal düzeyde uzay cisimlerini tescil etme zorunluluğu getirilmiştir (madde II (1)). Ancak Sözleşme’ye taraf olmayan ve Uzay Anlaşması’na taraf olanlar için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1721-B (XVI) kararına dayalı olarak farklı bir uluslararası sicil de tutulmaktadır²³.

Tescil devletinin doğrudan maddi anlamda bir sorumluluğu (*liability*) olmasa da, dolaylı olarak vardır; çünkü tescil devleti fırlatan devlet (*launching state*) olmak zorundadır. Kısacası, bir uzay cismini tescil eden devletin bilinmesi sorumlu olan devletin tanınmasını sağlar. Tescil devleti, fırlatan devlet olduğunu inkâr edemez; bu da mağduru savunan veya mağdur olan devletin zararının tazmini sürecini hızlandırır.

Uzay Anlaşması’nın VIII. maddesine uygun olarak, uzay cismini tescil eden devlet uzay cismi ve personeli üzerinde yargılama hakkı (*jurisdiction*) ve denetleme (*control*) yetkisine sahiptir. Tescil devletin uzay cismi ve personeli üzerindeki yetkisinin ve denetiminin münhasır olduğu kabul edilir²⁴. VIII. maddede bahsi geçen bir diğer kavram olan “denetleme” ise daha çok uzay cisminin teknik olarak yönetilmesi anlamında kullanılmaktadır²⁵. Kastedilen yetki uygulama ve denetleme kabiliyetleri devletlerin tek elindedir. Uluslararası örgütler, yargı yetki-

¹⁸ Bu prensiple ilgili genel olarak bkz. **Jakhu**, Ram/**Freeland**, Steven (2009) “Article II”: Hobe, Stephan/Schmidt-Tedd, Bernard/Schrogl, KaiUwe (Editörler), Cologne Commentary on Space Law: Volume I, Outer Space Treaty, Koln, Carl Heymanns Verlag, s.44-63.

¹⁹ **Couston**, Mireille (2014) Droit Spatial, Ellipses, Mise au point, s.127.

²⁰ Genel olarak konuyla ilgili bkz. **Cakir**, Tugrul (2017) “La Compétence Personnelle en Droit Spatial: un Principe Interprété Différemment par les États”, Revue Française de Droit Aérien et Spatial (Fransız Hava ve Uzay Hukuku dergisi), Vol. 281/1, s. 65-73.

²¹ **Vereshchetin**, Vladlen S. (1977) “On the principle of state sovereignty in international space law”, 2 Annals Air & Space L., s.433.

²² 12 Kasım 1974 tarihli, Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescili Sözleşmesi. Sözleşme’ye buradan ulaşılabilir: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html> son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

²³ BMGK, Resolution 1721 B (XVI) of 20 December 1961, International Cooperation in the Peaceful Uses of Outer Space. Karara buradan ulaşılabilir: https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_16_1721E.pdf son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

²⁴ **Vereshchetin**, Vladlen S. (1980) “Interaction of International Space Law and Domestic Law in Space and Time”, 23 Proc. on L. Outer Space, s.209.

²⁵ **Couston**, Mireille, “Immatriculation des Objets Spatiaux”, Lexisnexis, 9 Haziran 2017, §75.

sini üyelerinden birine devretmek zorundadır ancak bazı denetleme vasıflarını, üyelerinin müsaadesiyle gerçekleştirilebilir²⁶.

Soğuk Savaş koşullarında ve özel kişilerin çok az etkili olduğu bir dönemde hazırlanan uzay alanındaki uluslararası anlaşmalarda fikri haklar meselesi ele alınmamış olsa da Uzay Anlaşması'nın VIII. maddesi uzay cismini tescil eden devletin kanunlarının cisim üzerinde uygulanmasının yolunu açmıştır. Ancak, Uzay İstasyonu örneğinde olduğu gibi, uzay cisminin uluslararası bir yapısının olması uygulanacak hukuk noktasında bazı sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir.

III. BULUŞLARA UYGULANACAK HUKUK

Uzay İstasyonu'na İlişkin Anlaşma'nın 21. maddesi olası yetki çatışmalarının önüne geçmiş, uygulanacak hukukun sınırlarını net bir şekilde belirlemiştir²⁷. Bu bölümde öncelikle genel kuralı ele alacağız (A). Daha sonra bu kuralın bir istisnasını inceleyeceğiz (B). Son olarak da geçici bulunma doktrini konusunu ele alacağız (C).

A. GENEL KURAL

Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma'nın 6. maddesine göre taraflar İstasyon'daki sağlamış oldukları modülün mülkiyetine sahiptir. Aynı Anlaşma'nın 5. maddesine göre ise anlaşmaya taraflar mülkiyetlerindeki modüllerin tescilini Tescil Sözleşmesi'ne uygun olarak yapmakla yükümlüdür. Özetle, mülkiyetle tescil arasında doğrudan bir bağ kurulmuştur²⁸. Bu noktada,

Tescil Sözleşmesi'ndeki tescil devleti tanımından uzaklaşıldığı açıktır; çünkü bu Sözleşme'ye göre mülkiyet sahibinin cismi tescil etmesi gibi bir zorunluluk yoktur. Tescil devleti sadece fırlatan devlet (veya devletlerden biri²⁹) olmak zorundadır. Bunun dışında, Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma'da genel prensip korunmuştur; kısacası taraflar tescil ettirdikleri modüllerde yargısal yetki ve kontrol sahibidir.

Uzay Anlaşması'ndaki bu yaklaşımın sonucu olarak, bir modülün içerisinde veya üzerinde (*in or on*) gerçekleşen bir faaliyet, sadece modülü tescil etmiş olan ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşmiş sayılır (madde 23/2)³⁰. Örnek vermek gerekirse, Rusya Federasyonu'na ait bir modülde ortaya çıkan bir buluş bu ülke topraklarındaymiş gibi sonuç doğurur ve Rus kanunları uygulanır. Anlaşmaya taraf olanlardan Avrupa Uzay Ajansı'nın devlet olmasından kaynaklı sorunlar giderilmiştir. Bu konuya birazdan değineceğiz.

Bu noktadan hareketle, devletler patent kanunlarının uygulamalarını uzaya ortaya çıkan veya kullanılan buluşları da kapsayacak şekilde genişletmişlerdir. Burada sadece Fransa ve ABD örneklerini vermekle yetineceğiz³¹. Kanunlarında benzer bir genişlemeyi yapmayan ülkelerdeyse hukuki anlamda bir emniyetsizlik riskinden bahsedebiliriz³².

²⁶ Lafferranderie, Gabriel, "Jurisdiction and Control of Space Objects and the Case of an International Intergovernmental Organisation (ESA)", Zeitschrift für Luft- und Weltraumrecht 54. Jg. 2/2005, s.237-238.

²⁷ Balsano / Wheeler, s.66; Farand, Andre (1992) "The Legal Regime Application to the Space Station Cooperation: A Canadian Perspective", 17 Annals Air & Space L., s.296.

²⁸ Benzer bir şekilde anlaşmanın 7. maddesindeki yönetim, 9. maddesindeki kullanım ve 10. maddesindeki istifade etme konularında da mülkiyetle bir bağ kurulmuş haklar ve yükümlülükler mülkiyet sahibi olan tarafa bırakılmıştır.

²⁹ Eğer bir uzay cisminin birden fazla fırlatan devleti varsa, bu devletler birlikte karar alarak aralarından birini tescil devleti olarak belirlemek zorundadır.

³⁰ Uzay İstasyonu dahilinde işlenecek suçlara uygulanacak hukuk Anlaşma'nın 22. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, ilk olarak suçu işlediği konusunda şüphe duyulan kişinin vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu devlet yargılama yetkisini kullanır. Eğer bu durum gerçekleşmemişse ve belirli koşulların oluşması halinde mağdurun ülkesi yargı yetkisini kullanabilir.

³¹ Diğer kanunlarda yapılan değişiklikler için bkz. Doldirina Catherine (2015) "Intellectual Property Rights in the Context of Space Activities": Dunk, F.G. von der Tronchetti, Fabio (editörler), Handbook of Space Edward Elgar Publishing, 2015, Cheltenham, Northampton, s.983.

³² Lyall Francis/ Larsen Paul B. (2009) Space Law a Treatise, Ashgate, s.126.

3 Haziran 2008 tarihli Fransız Uzay Operasyonları Kanunu'nun³³ 22. maddesi Fikri Mülkiyet Kanunu'nun³⁴ L611-1³⁵ maddesinde bir değişiklik yapmıştır. Bu değişiklik, Fikri Mülkiyet Kanunu'nun, uzayda Fransa'nın yetkisi ve denetimi altındaki uzay cisimlerinde ortaya çıkan veya kullanılan keşiflere de uygulanmasının önu açılmıştır. Ancak, Fransa'nın taraf olduğu bir uluslararası anlaşmaya uygun olarak bu uygulamaya bir istisna getirilmesi mümkündür.

Amerikan Kanunu'nda³⁶ da 1990 yılında yapılan bir değişiklik benzer bir adım atılmıştır³⁷.

³³ Uzay Operasyonlarına İlişkin Fransız Kanunu, Loi n° 2008-518 du 3 juin 2008 relative aux opérations spatiales, Journal Officiel de la République Française du 4 juin 2008. Kanuna buradan ulaşılabilir: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000018931380> son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

³⁴ Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu, Loi n° 92-597 du 1er juillet 1992 relative au code de la propriété intellectuelle, Journal Officiel de la République Française du 3 juillet 1992. Kanuna buradan ulaşılabilir: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000357475> son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

³⁵ Bu maddenin konumuzu ilgilendiren bölümü şu şekildedir: "Sauf stipulation contraire d'un engagement international auquel la France est partie, les dispositions du présent article s'appliquent aux inventions réalisées ou utilisées dans l'espace extra-atmosphérique y compris sur les corps célestes ou dans ou sur des objets spatiaux placés sous juridiction nationale en application de l'article VIII du traité du 27 janvier 1967 sur les principes régissant les activités des États en matière d'exploration et d'utilisation de l'espace extra-atmosphérique, y compris la Lune et les autres corps célestes." / "Aksi Fransa'nın taraf olduğu uluslararası bir yükümlülük çerçevesinde belirtilmedikçe, mevcut maddenin hükümleri uzayda, gök cisimlerinin üzerinde ya da 27 Ocak 1967 tarihli, Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma'nın VIII. maddesine uygun olarak Fransa'nın yargı yetkisinde bulunan uzay cisimlerinin içinde veya üzerinde gerçekleşen ya da kullanılan buluşlara uygulanır." (Yazar tarafından çevrilmiştir)

³⁶ Amerikan Patent Kanunu, Title 35 of the United States Code, §105 Inventions in Outer Space, 15 November 1990. Kanuna bu adresten ulaşılabilir: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/35> son erişim tarihi 16 Ekim 2020. Kanunun maddesi şu şekildedir: "a) Any invention made, used or sold in outer space on a space object or component thereof under the jurisdiction or control of the United States shall be considered to be made, used or sold within the United States for the purposes of this title, except with respect to any space object or component thereof that is specifically identified and otherwise provided for by an international agreement to which the United States is a party,

Kanunda iki istisna öngörülmüştür: ilki ABD'nin taraf olduğu bir anlaşmanın bulunması halidir. Diğeri ise başka ülkeler tarafından tescil edilmiş olan bir uzay cisminin varlığı durumunda keşfin ABD'deymiş gibi sonuç doğurması halidir.

Bununla birlikte bu kanunun uygulanmasında, ABD'nin yetkisi veya denetimi altındaki uzay cisminden bahsedilmektedir. Kanunda kullanılan "veya" ibaresi açık olarak Uzay Anlaşması'nın VIII. maddesinden farklılık göstermektedir. Kısacası, bir cisim ABD tarafından tescil edilme-se bile cisim üzerinde uygulanan kontrol dolayısıyla ABD Patent Kanunu'nun uygulanması mümkün olabilecektir. Bu durum karşısında Avrupalılar özellikle Hermes projesi dolayısıyla ABD kontrolünün söz konusu olacağı ve bunun sonucu olarak Amerikan hukukunun uygulanacağı konusunda endişelerini dile getirmişlerdir³⁸. Bunun üzerine, Kanun'da uluslararası anlaşmalar istisna gösterilerek bu endişelere cevap verilmiştir.

B. HERHANGİ BİR MODÜLÜN SAHİBİ OLAN ÜLKENİN VATANDAŞI OLMAYAN VEYA O ÜLKEDE İKAMET ETMEYEN BİR KİŞİ TARAFINDAN BULUŞ YAPILMASI DURUMU

Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma'nın 21. maddesinin 3. fıkrası modülün sahibi olan ülkenin vatandaşı olmayan veya o ülkede ikamet etmeyen bir kişi tarafından buluş yapılırsa ne olacağı konusu üzerinedir. Bu fıkranın uygulanabilmesi için keşfi

or with respect to any space object or component thereof that is carried on the registry of a foreign state in accordance with the Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space. (b) Any invention made, used or sold in outer space on a space object or component thereof that is carried on the registry of a foreign state in accordance with the Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space, shall be considered to be made, used or sold within the United States for the purposes of this title if specifically so agreed in an international agreement between the United States and the state of registry."

³⁷ Hatırlatalım ki şu anda incelemekte olduğumuz Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma 29 Eylül 1988 tarihli ilk anlaşmanın revize edilmiş şeklidir.

³⁸ **Lafferranderie**, s.235.

yapan kişinin, keşfin yapıldığı taraf ülkeyle bir bağının olmaması (ikamet veya vatandaşlık) ve de ilk patent başvurusunun başvurunun güvenliğini sağlayan başka bir taraf ülkede yapılması gereklidir. Bu noktada 2. fıkradaki genel kuraldan uzaklaştığımız açıktır.

Örnek vermek gerekirse, Amerikan modülünde bir Japon tarafından yapılan keşif dolayısıyla, ABD Japonya'da bir patent başvurusu yapılmasını kendi gizlilik konusundaki düzenlemeleri dolayısıyla engelleyemez. Ancak, bu durumun gerçekleşmesi için Japonya'nın patent başvurularının gizliliği konusundaki düzenlemelerinin ABD düzenlemelerine kıyasla benzer seviyede koruma getirmesi gerekir. Bununla birlikte, ilk patent başvurusu yapılan ülke (örnekte Japonya) patent başvurusunun gizliliğini kontrol edebilme ve daha sonradan yapılacak başvuruları sınırlandırabilme hakkını saklı tutar (madde 21 (3) (a)).

Bu fıkra özellikle ulusal güvenlik gerekçesiyle patent başvurusunda yapılabilecek kısıtlamaların önüne geçmek amacıyla tasarlanmıştır³⁹. Normal koşullarda, örnek vermek gerekirse, ABD Kanunu'na⁴⁰ göre eğer bir buluş ABD'de gerçekleşmişse, buluşu yapan kişi kural olarak öncelikle ABD'de patent başvurusunda bulunmalıdır. Bunun iki istisnası vardır: ilki ABD'deki patent başvurusunun yapılması ve 6 aylık bekleme süresinin dolması; ikincisi ise diğer bir ülkede patent başvurusu yapabilmek için yetkili otoriteden izin alınmasıdır.

C. GEÇİCİ OLARAK BULUNMA DOKTRİNİ

Patentten doğan hakların sınırlarının daraltılması konusunda Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma'nın 21. maddesinin 6. fıkrası düzenlenmiş-

tir. Bu vesileyle, 20 Mart 1883 tarihli Sınai Mülkiyetin Korunmasıyla İlgili Paris Sözleşmesi'nin⁴¹ ikinci mükerrer beşinci maddesini hatırlatalım:

Patentler: Deniz, Hava ve Kara Araçlarının Parçalarını Oluşturan Patentli Cihazlar

Aşağıdaki hususlar, hiçbir Birlik ülkesinde, patent sahibinin haklarını ihlal olarak düşünülme-yecektir:

1. diğer Birlik ülkelerine ait gemilerin, bir ülke sularına geçici veya arızı olarak girmesi durumunda, bu gemilerin teknesinde, makinelerinde, halat takımlarında, dişlilerinde ve diğer aksamında ülkenin patentine konu olan cihazların, yalnız geminin ihtiyaçları için olmak kaydıyla kullanılması;

2. diğer Birlik ülkelerine ait hava veya kara araçlarının geçici veya arızı olarak ülkeye girmesi halinde patent konusu olan araçların yapımında veya işletilmesinde kullanılan cihazların veya bu araçların aksamalarının kullanılması.

Uzay cisimlerinin bu maddenin kapsamına girmediği açıktır ve de bu uygulamada bazı sorunlar ortaya çıkarabilir. Fırlatılmanın yapıldığı ülkede patent hakkının ihlali nedeniyle el koyma veya fırlatılmanın gecikmesi ilk akla gelen örneklerdir⁴². Bu sorunların önüne geçebilmek için ve anlaşmaya taraf olanların hukuki güvenliğini sağlamak maksadıyla 6. fıkra düzenlenmiştir. Bu fıkraya göre, rakip bir patentin taraf ülkelerden birinin sınırları içerisinde Uzay İstasyonu'na fırlatılmadan veya Dünya'ya dönüşünden sonra geçici olarak bulunması durumunda patent hakkına tecavüz söz konusu değildir. Bazı kanunlarda Paris Sözleşmesi'ndeki

³⁹ Oosterlinck, R. (1989) "The Intergovernmental Space Station Agreement and Intellectual Property Rights", Journal of Space Law, Vol.17/1, s.30.

⁴⁰ Amerikan Patent Kanunu, §184, Filing of application in foreign country.

⁴¹ Sınai Hakların Korunması Hususunda Paris Sözleşmesi, 20 Mart 1883 tarihinde imzalanmış, 14 Aralık 1900'de Brüksel'de, 2 Haziran 1911'de Washinton'da, 6 Kasım 1925'te La Haye'de, 2 Haziran 1934'te Londra'da, 31 Ekim 1958 Lizbon'da ve 14 Temmuz 1967'de Stockholm'de revize edilmiştir. Sözleşme'ye buradan ulaşılabilir: <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/paris/> son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

⁴² **Ministère de la recherche, Direction de la Technologie** (2002) L'évolution du droit de l'espace en France, s.56 dipnot 103.

ilgili maddenin kapsamı uzay cisimlerini de içinde alacak şekilde genişletilmiştir. Mesela, Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu'nun L613-5 (e) maddesine göre patentten doğan haklar uzaya fırlatılmak üzere Fransa sınırlarında bulunan cisimleri kapsamayacak şekilde sınırlandırılmıştır⁴³. Amerikan kanunu da benzer bir hüküm içermektedir⁴⁴.

IV. KURALIN AVRUPA UYGULAMASI

Bu bölümde öncelikle anlaşmaya taraf olan Avrupa ülkelerini ilgilendiren genel kuralı (A), daha sonra patent haklarının Avrupa modülünde ihlalinin sonuçları (B) ve son olarak da bu modülde inhisari olmayan lisans kullanımını (C) konularını ele alacağız.

A. GENEL KURAL

Uluslararası örgütlerin⁴⁵ uzay faaliyeti yürütmesine Uzay Anlaşması'nın VI. maddesi hükümüne izin verilmiştir⁴⁶. Bununla birlikte, uluslararası örgütler Uzay Anlaşması'na taraf olmasalar da daha sonraki diğer tamamlayıcı anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülükleri kabul edebilmelerinin

önü açılmıştır. Bunun için herhangi bir uluslararası örgütün üyelerinin yarısından fazlasının ilgili tamamlayıcı anlaşmaya ve Uzay Anlaşması'na taraf olmaları gerekmektedir. Bu durumda uluslararası örgüt tarafından yapılan resmi bir deklarasyon, bir devletin anlaşmaya taraf olmasına benzer bir şekilde hukuki sonuçlar doğurur⁴⁷.

Bu bağlamda Avrupa Uzay Ajansı 1968 tarihli Kurtarma Anlaşması⁴⁸, 1972 tarihli Sorumluluk Sözleşmesi⁴⁹ ve 1975 tarihli Tescil Sözleşmesi'nden doğan hakları ve yükümlülükleri resmi olarak kabul ettiğini deklare etmiştir⁵⁰. Bu nedenle, Ajans uzay cisimlerini tescil edebilme hakkına sahiptir. Uzay İstasyonuna ilişkin Anlaşma'ya göre Avrupalı taraf devletler Avrupa modülünün tescil yetkisini Avrupa Uzay Ajansı'na bırakmıştır (madde 5 (2)).

Bunun sonucu olarak, Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma'nın 21. maddesinin 2. fıkrasına göre Anlaşma'ya taraf olan her Avrupa ülkesi Uzay Ajansı tarafından tescil edilmiş modüldeki bir buluşun kendi sınırları dahilinde gerçekleştiğini kabul edebilir. Özetle, anlaşmaya taraf Avrupa ülkeleri tek bir ülkeymiş gibi kabul edilmiştir. Bu nedenle, Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma'nın 23. maddesinin 4 ve 5. fıkraları bu durumun oluşturabileceği olumsuzlukları azaltabilmek adına tasarlanmıştır⁵¹.

⁴³ "Les droits conférés par le brevet ne s'étendent pas: [...] e) Aux objets destinés à être lancés dans l'espace extratmosphérique introduits sur le territoire français." / "Aşağıdaki durumlar patentten doğan hakların kapsamı dışındadır: [...] e) Uzaya yollanmak üzere fransız toprağında bulunan cisimler." (Yazar tarafından çevrilmiştir)

⁴⁴ "The use of any invention in any vessel, aircraft or vehicle of any country which affords similar privileges to vessels, aircraft or vehicles of the United States, entering the United States temporarily or accidentally, shall not constitute infringement of any patent, if the invention is used exclusively for the needs of the vessel, aircraft or vehicle and is not offered for sale or sold in or used for the manufacture of anything to be sold in or exported from the United States." Amerikan Patent Kanunu, § 272, Temporary Presence in the United States.

⁴⁵ Genel olarak bkz. **Dunk**, F.G. von der (2015) "International Organizations in Space Law": Dunk, F.G. von der/ Tronchetti, Fabio (editörler), Handbook of Space Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, s.269-330.

⁴⁶ Bu anlaşma uluslararası örgütler konusunun (her ne kadar sınırlı bir biçimde olsa da) ele alındığı ilk anlaşmalardan birisidir. **De la Rochere**, Jacqueline (1967) "La Convention sur l'Internationalisation de l'Espace", Annuaire Française de Droit International, Vol. 13, s.646.

⁴⁷ **Bourelly**, Michel (1982) "Le Droit de l'Espace et les Organisations Internationales", Annals of Air and Space Law, vol.VII, s. 251.

⁴⁸ 27 Nisan 1968 tarihli, Astronotların Kurtarılması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmeleri Hakkında Anlaşma. Anlaşma'ya buradan ulaşılabilir: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/rescueagreement.html> son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

⁴⁹ 29 Mart 1972 tarihli, Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşme. Sözleşme'ye buradan ulaşılabilir: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/liability-convention.html> son erişim tarihi 16 Ekim 2020.

⁵⁰ Committee on the Peaceful Uses of Outer Space Legal Subcommittee Fifty-eighth session, Status of International Agreements relating to activities in outer space as of 1 January 2019, 1 April 2019, English only, A/AC.105/C.2/2019/CRP.3.

⁵¹ "In sum, as regards the elements registered by the ESA, the IGA intends to provide practical solutions to bridge the "national

B. PATENT HAKKININ İHLALİNİN SONUÇLARI

Patentin mülkliği ilkesine uygun olarak, ihlalin yapıldığı her ülkede dava açılabilir⁵². Ancak, eğer birden fazla (anlaşmaya taraf olan) Avrupa ülkesinde korunan patent söz konusuysa, patent haklarına yapılan Avrupa Uzay Ajansı modülündeki aynı ihlalden⁵³ dolayı birden fazla ülkede tecavüz sebebiyle oluşan zararın tazmini mümkün değildir (madde 23/4).

Kısacası patent sahibi kendi lehine olan mahkeme önünde davayı açabilir⁵⁴. Ancak, Avrupa çapında yürütülen uyumlulaştırma çabaları bu durumun oluşturabileceği olumsuz etkiyi azaltmaktadır⁵⁵. Bu noktada, Avrupa Patentlerinin Verilmesi ile İlgili Avrupa Patent Sözleşmesi⁵⁶ büyük öneme sahiptir.

Eğer birden fazla Avrupa ülkesinde patentten doğan hakka tecavüz sebebiyle dava açılmışısa, daha sonradan açılmış olan davanın hakimi, önce-

territory" approach adopted in respect of the enforcement of intellectual property rights on Earth and the assumption that the ESA registered elements are deemed to be a "common territory" of all European Partner States."; Intellectual Property and Space Activities, Issue paper prepared by the International Bureau of WIPO, April, 2004, §60.

⁵² **Kaya**, s.195.

⁵³ Mefhumu muhalifinden hareketle farklı ihlallerden dolayı farklı ülkelerde tazminatın mümkün olduğu sonucu çıkacaktır.

⁵⁴ **Balsano / Wheeler**, s.68.

⁵⁵ **Balsano / Wheeler**, s.68.

⁵⁶ Avrupa Patentlerinin Verilmesi ile İlgili Avrupa Patent Sözleşmesi, 5 Ekim 1973 tarihinde imzalanmış, 17 Aralık 1991 ve 29 Kasım 2000 tarihinde revize edilmiştir. Bu Sözleşme'nin amacı giriş kısmında şu şekilde ifade edilmiştir: -buluşların korunması konusunda Avrupa Devletleri arasındaki işbirliğini güçlendirmek, - üye ülkelerde patentlerin tescilinin tek bir prosedürle sağlanması, - üye ülkelerde verilen patentler için standart kuralın oluşturulması. Sözleşmenin 1. maddesinde altı çizildiği gibi, buluşlara patent vermek maksadıyla, sözleşmeye taraf ülkelerde ortak bir hukuk sistemi oluşturulmuştur. Bu kapsamda edinilen patentler, "verildiği Üye Devletlerin her birinde, bu Sözleşme içinde aksi ifade edilmedikçe, o Devlet tarafından verilen bir patent gibi aynı etkiye sahip olacak ve aynı şartlara tabi olacaktır." (madde 2(2)). Avrupa patentinin koruma süresi kural olarak başvuru tarihinden itibaren 20 yıldır (madde 63).

den açılan davanın sonucunu bekleyerek, davayı askıya alabilir (madde 23/4). Burada daha sonradan açılan davanın hakimine bir takdir yetkisi verildiği görülmektedir⁵⁷. Bununla birlikte, tazminata hükmeden bir mahkeme kararının uygulanması aynı ihlalden doğan önceden açılmış veya sonradan açılacak davalarda tazminata hükmedilmesini engeller (madde 23/4).

C. AVRUPA MODÜLÜNDE LİSANSLI OLAN BİR BULUŞUN KULLANIMI

Patent sahibi buluşu başka birinin kullanımına izin verebilir (patent lisansı sözleşmesi). Kullanım hakkı tamamen (inhisari) veya kısmen (inhisari olmayan bir şekilde) devredilebilir. İlkinin sonucu olarak patent sahibi lisans verdiği kişiden başkasına lisans veremez ve aksi öngörülmedikçe patentle korunan buluşu kullanamaz⁵⁸. Inhisari olmayan lisans ise patent sahibi bu sınırlamalarla bağlı değildir⁵⁹.

Inhisari olmayan lisans konusunda Uzay İstasyonuna ilişkin Anlaşma'da bir düzenleme yapılmıştır. Bu bağlamda, Anlaşma'nın 23(5) maddesine göre Anlaşma'ya taraf herhangi bir Avrupa ülkesinde lisansı olan kişi, Avrupa modülünde buluşu kullanabilir. Bu durumda hiçbir Avrupa ülkesi bu lisansı tanımayı reddedemez. Yani, inhisari lisansı olmayan bir kişi, lisans hükümlerine aykırı davranmadığı sürece lisanslı ürünü Avrupa modülünde kullanarak, aynı konudaki diğer lisans sahiplerinin haklarına herhangi bir tecavüzde bulunmuş olmaz⁶⁰.

⁵⁷ **Oosterlinck**, s.31.

⁵⁸ **Noyan**, s.589.

⁵⁹ **Noyan**, s.589.

⁶⁰ Intellectual Property and Space Activities, Issue paper prepared by the International Bureau of WIPO, §59.

V. SONUÇ

Uzay İstasyonuna İlişkin Anlaşma, uzay hukukunun genel prensiplerine uygun bir biçimde, fikri mülkiyet hususunu bütün katılımcıların menfaatlerini gözetecek bir biçimde ele almıştır. Farklı yaklaşımların birlikte var olmasına müsaade edilmiş ve de olası yetki çatışmalarının önüne geçilmiştir.

Avrupa ülkeleri özelinde oluşabilecek sorunların çözülmesine katkı sağlanmıştır. Anlaşmaya taraf Avrupa ülkeleri arasındaki yaklaşım farklılıklarının azaltılması amacıyla Avrupa çapında daha önceden alınmış veya alınacak inisiyatifler büyük öneme sahiptir⁶¹.

Bazı yazarlar uzay alanında ortaya konacak uluslararası bir patent sisteminin daha etkili olacağına inanmaktadır ve bu yönde bir gelişmenin uzay faaliyetlerinin ticarileşmesini hızlandıracağını iddia etmektedir.⁶² Ancak, patentler konusundaki ülkeler arasındaki temel yaklaşım farklılıkları ve ulusal güvenliğe ilişkin hususların uzay alanındaki yeri bu ihtimalin hayata geçirilmesi ihtimalini yakın gelecekte azaltmaktadır⁶³. Mevcut durumda, uluslararası projelerde uygulanacak hukuk meselesi projenin doğasına uygun olarak ele alınmaktadır⁶⁴. Uluslararası projelerin yaygınlaşmasıyla uzay alanında özel bir sistem ihtiyacı doğacaktır ve Uzay İstasyonu deneyimi bu durumda dikkate alınmalıdır.

⁶¹ **Balsano / de Clercq**, s.1-11.

⁶² **Bhat B**, Sandeepa (2010) "Inventions in Outer Space: Need for Reconsideration of the Patent Regime", *Journal of Space Law*, Vol.36/1, s.16; **van Traa-Engelman**, Hanneke (2008) "The need for a uniform law system protecting intellectual property rights in outer space", 51 *Colloquium on the law of outer space*, s.38-43.

⁶³ **van Traa-Engelman**, s.41-42.

⁶⁴ *Intellectual Property and Space Activities*, Issue paper prepared by the International Bureau of **WIPO**, §19.

KAYNAKÇA

12 Kasım 1974 tarihli, Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescili Sözleşmesi.

27 Nisan 1968 tarihli, Astronotların Kurulması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmeleri Hakkında Anlaşma.

27 Ocak 1967 tarihli, Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma.

29 Mart 1972 tarihli, Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşme.

Agreement among the government of Canada, governments of member states of the European Space Agency, the government of Japan, the government of the Russian Federation, and the government of the United States of America concerning cooperation on the civil international space station, Washington'da 29 Ocak 1998 günü imzalanmış ve 27 Mart 2001'de yürürlüğe girmiştir.

Amerikan Patent Kanunu, Title 35 of the United States Code, Public Law 593-July 19, 1952.

Avrupa Patentlerinin Verilmesi ile İlgili Avrupa Patent Sözleşmesi, 5 Ekim 1973 tarihinde imzalanmış, 17 Aralık 1991 ve 29 Kasım 2000 tarihinde revize edilmiştir.

Balsano A.M./ Wheeler J. (2006) "The IGA and ESA: Protecting Intellectual Property Rights in the Context of ISS Activities": Dunk F.G. von der / Brus M.M.T.A. (editörler), The International Space Station Commercial Utilisation from a European Legal Perspective, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, s.63-86.

Balsano, Anna Maria/ de Clercq Aude (2004) "The Community Patent and Space-

Related Inventions", Journal of Space Law, vol.30/1, s.1-11.

Bhat B, Sandeepa (2010) "Inventions in Outer Space: Need for Reconsideration of the Patent Regime", Journal of Space Law, Vol.36/1, s.1-17.

BMGK, Resolution 1721 B (XVI) of 20 December 1961, International Cooperation in the Peaceful Uses of Outer Space.

Bourelly, Michel (1982) "Le Droit de l'Espace et les Organisations Internationales", Annals of Air and Space Law, vol.VII, s.241-259.

Cakir, Tugrul (2017) "La Compétence Personnelle en Droit Spatial : un Principe Interprété Différemment par les États", Revue Française de Droit Aérien et Spatial (Fransız Hava ve Uzay Hukuku dergisi), Vol. 281/1, s. 65-73.

Cakir, Tugrul (2017) "La Garantie de l'État dans la Loi Française Relative aux Opérations Spatiales: un Atout de la Politique Juridique de la France?", Zeitschrift für Luft-und Weltraumrecht (Alman Hava ve Uzay Hukuku Dergisi), 66/1, s.104-112.

Cakir, Tugrul (2020) "La Loi Applicable aux Crimes Commis en Espace Extra-Atmosphérique", Revue de Droit Insolite, Vol.1 (yayınlanacak).

Committee on the Peaceful Uses of Outer Space Legal Subcommittee Fifty-eighth session, Status of International Agreements relating to activities in outer space as at 1 January 2019, 1 April 2019, English only, A/AC.105/C.2/2019/CRP.3.

Couston, Mireille (2014) Droit Spatial, Ellipses, Mise au point.

Couston, Mireille, "Immatriculation des Objets Spatiaux", Lexisnexis, 9 Haziran 2017.

De la Rochere, Jacqueline (1967) "La Convention sur l'Internationalisation de l'Espace",

Annuaire Française de Droit International, Vol. 13, s.607-647.

Doldirina Catherine (2015) "Intellectual Property Rights in the Context of Space Activities": Dunk, F.G. von der/ Tronchetti, Fabio (editörler), Handbook of Space Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, s. 949-994.

Dunk F.G. von der (2015) "International Organizations in Space Law": Dunk, F.G. von der/ Tronchetti, Fabio (editörler), Handbook of Space Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, s.269-330.

Dunk, Frans von der (1991) "Pandora's Box? The Basic Legal Framework for Doing Business with a Space Station: An Inventory of Problems", Legal Aspects of Space Commercialization, s.114-138.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Kurucu Sözleşmesi, 14 Temmuz 1967 tarihinde Stockholm'de imzalanmıştır.

Farand, Andre (1992) "The Legal Regime Application to the Space Station Cooperation: A Canadian Perspective", 17 Annals Air & Space L., s.293-302.

Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu, Loi n° 2008-518 du 3 juin 2008 relative aux opérations spatiales, Journal Officiel de la République Française du 4 juin 2008.

Hoover, Roger K. (1983) "Law and Security from the Viewpoint of Private Industry", Journal of Space Law, Vol.11/1-2, s.115-124.

Intellectual Property and Space Activities, Issue paper prepared by the International Bureau of WIPO, April, 2004.

Jakhu, Ram/**Freeland**, Steven (2009) "Article II": Hobe, Stephan/Schmidt-Tedd, Bernard/Schrogl, KaiUwe (Editörler), Cologne Commentary on Space Law: Volume I, Outer Space Treaty, Koln, Carl Heymanns Verlag, s.44-63.

Kaya, Arslan (1997) "Türk Hukukunda Patentten Doğan Haklar", İHFMC: LV-S 4, s.173-200.

Lafferranderie, Gabriel, "Jurisdiction and Control of Space Objects and the Case of an International Intergovernmental Organisation (ESA)", Zeitschrift für Luft-und Weltraumrecht 54. Jg. 2/2005, s.228-242.

Luxenberg, Barbara/**Mossinghoff**, Gerald J. (1985) "Intellectual Property and Space Activities", Journal of Space Law, Vol. 13/1, s.8-21.

Lyall Francis/ **Larsen** Paul B. (2009) Space Law a Treatise, Ashgate.

Matte, Nicolas Mateesco (1985) "Space Stations: A Peaceful Use for Humanity", 10 Annals Air & Space L., s.417-451.

Ministère de la recherche, Direction de la Technologie (2002) L'évolution du droit de l'espace en France.

Noyan, Erdal (2015), Patent Hukuku, Adalat Yayınevi, Ankara.

Oosterlinck, R. (1989) "The Intergovernmental Space Station Agreement and Intellectual Property Rights", Journal of Space Law, Vol.17/1, s.23-36.

Sattler, Rosanna (2003), "US Commercial Activities aboard the International Space Station", Air & Space Law, vol. xxviii/2, s.66-82.

Sınai Hakların Korunması Hususunda Paris Sözleşmesi, 20 Mart 1883 Tarihinde İmzalanmış, 14 Aralık 1900'de Brüksel'de, 2 Haziran 1911'de Washinton'da, 6 Kasım 1925'te La Haye'de, 2 Haziran 1934'te Londra'da, 31 Ekim 1958 Lizbon'da ve 14 Temmuz 1967'de Stockholm'de revize edilmiştir.

Uzay Operasyonlarına İlişkin Fransız Kanunu, Loi n° 92-597 du 1er juillet 1992 relative au code de la propriété intellectuelle, Journal Officiel de la République Française du 3 juillet 1992.

van Traa-Engelman, Hanneke (2008) “The need for a uniform law system protecting intellectual property rights in outer space”, *51 Colloquium on the law of outer space*, s.38-43.

Vereshchetin, Vladlen S. (1977) “On the principle of state sovereignty in international space law”, *2 Annals Air & Space L.*, s.429-436.

Vereshchetin, Vladlen S. (1980) “Interaction of International Space Law and Domestic Law in Space and Time”, *23 Proc. on L. Outer Space*, s.209-210.